

De langste wildwal van Nederland

Aarden wallen maken al eeuwen deel uit van het Veluwe landschap. Eén van die wallen springt vooral in het oog: de wildwal die van Meulunteren tot Wageningen loopt via Lunteren, Ede en Bennekom. Met een lengte van bijna 22 km is dit de langste wildwal van Nederland. Deze folder vertelt u meer over dit bijzondere cultuurhistorische fenomeen.

De wildwal ter hoogte van de Beukenlaan/Engweg bij Lunteren (foto: W. Bruijnes)

De wildwal is geen natuurlijk ontstaan element in het landschap, hij is in het verleden aangelegd om de akkerlanden te beschermen.

Waar de ontgonnen akkerlanden van de Gelderse Vallei grensden aan de woeste gronden (bos en heide) van de Veluwe hadden boeren regelmatig last van wilde dieren zoals wilde zwijnen en herten, die hun gewassen schaadden en het vee aanvielen. Het was de boeren niet toegestaan op het wild te jagen, dat privilege was voorbehouden aan de adel. Daarom wierpen zij wallen op die moesten verhinderen dat het wild gemakkelijk op de bouwlanden kon komen.

Uniek is dat deze wildwal een aansluitend geheel vormde over het grondgebied van de buurten Lunteren, Doesburg, Ede en Veldhuizen, Manen, Bennekom en Wageningen. Afzonderlijke stukken wal in deze lijn werden in de loop der tijd, een proces van eeuwen, verbonden tot een doorlopend geheel. Door samen te werken probeerden de buurtschappen hun bouwland optimaal te beschermen tegen het wild.

Tegenwoordig functioneert de wildwal niet meer als zodanig en zijn delen ervan sterk aangetast of verdwenen, maar in het landschap zijn nog veel restanten zichtbaar.

Datering

De exacte ouderdom van de wildwal, ook wel wildvrede of wildgraaf genoemd, kennen we niet, maar aangenomen wordt dat de wal in de 14e of 15e eeuw voor het eerst vorm kreeg. De oudste kaarten waarop de wildgraaf staat ingetekend zijn een manuscriptkaart uit 1568 en een kaart van de landmeter Thomas Witteroos uit 1570. Aan het einde van de 18e eeuw wordt het jachtverbod opgeheven en raakt de wildwal langzaam in verval.

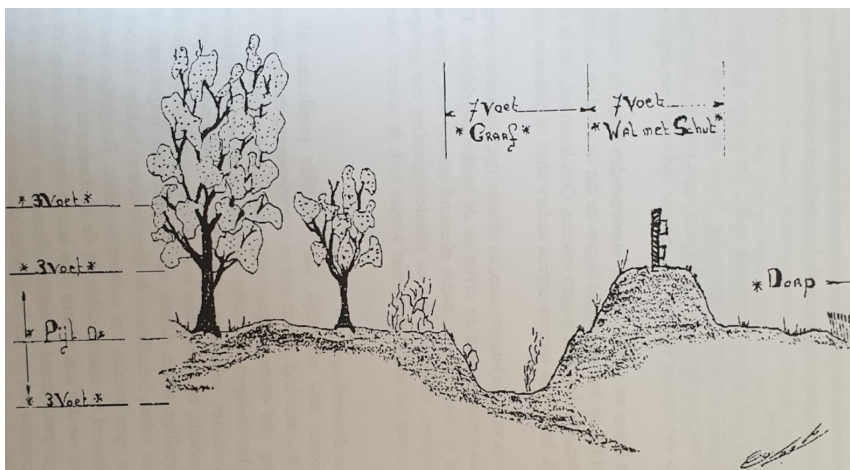
Voorgescreven maten

De grondeigenaren van een buurtschap kwamen bijeen in de jaarlijkse buurtspraak om te vergaderen. Het buurtboek van Doesburg van 1771-1772 beschrijft in detail de eisen die zij stelden aan de uitvoering van de wildwal. Het betrof een publieke aanbesteding, “*publiq en aan de minst eijsende aan te besteeden*” (men dacht dus ook aan de portemonnee) voor “*het graven van de wildgraaf rondom den Doesburger engh*”.

De wal en daarnaast de greppel (of *graaf*) moesten ieder zeven voet breed (ca. 2,20 m elk) en drie voet hoog respectievelijk diep zijn (ca. 0,90 meter elk), met schuinlopende wanden. Omgerekend naar moderne maten werd het wild dus tegengehouden door een barrière van bijna twee meter in de hoogte en meer dan vier meter in de breedte. Deze maten zullen over het gehele tracé en door de eeuwen heen niet overal precies eender zijn geweest, maar het toont wel de opzet van de structuur aan.

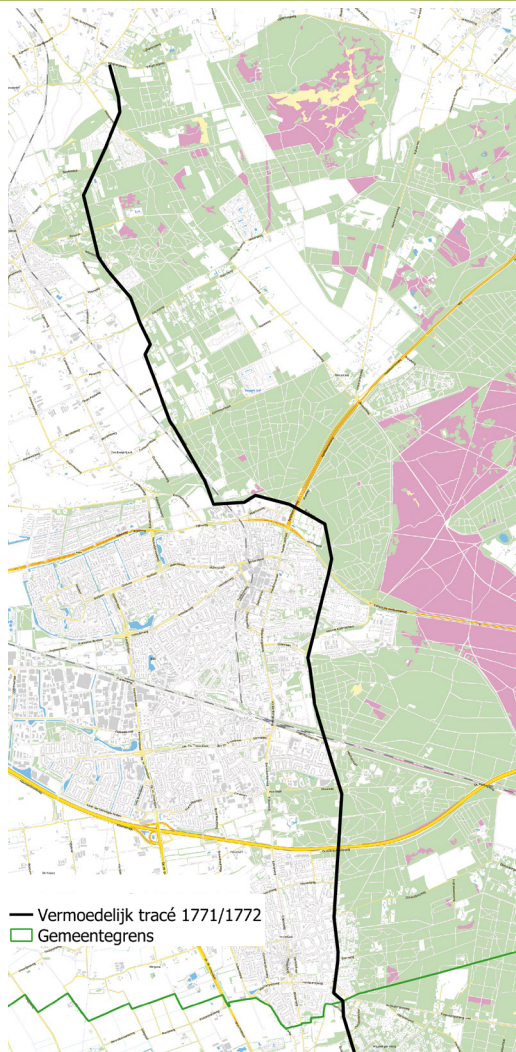
De afgegraven grond van de greppel werd gebruikt om de wal op te werpen. De greppel bevond zich meestal aan de wildzijde. Bovenop werd soms nog een hek of bosschage geplaatst, allemaal om de doorgang te bemoeilijken. Met graszoden of heideplaggen kon de wal worden verstevigd.

Wegen en paden van oost naar west die door de wildwal liepen, konden met een hekwerk worden afgesloten. Cafetaria ‘t Hek in Lunteren heeft daar vermoedelijk zijn naam aan te danken.

Doorsnede van de wildwal (bron: Buurtboek Bennekom)

Wallen werden opgeworpen om meerredenen: als grensaanduiding, om te voorkomen dat stuifzand door de wind werd afgezet op de akkers, om de schapen op de hei af te houden van de bouwlanden, of om het loslopende vee juist binnen de eigen perceelsgrenzen te houden. Ook de wildwal van Meulunteren naar Wageningen verenigde verschillende van deze functies in zich.

Historisch tracé van de wildwal binnen de gemeente Ede, geprojecteerd op de moderne topografische kaart en op de luchtfoto. Hierop is te zien dat de wildwal nog steeds grotendeels de scheiding markeert tussen het bebouwde/ontgonnen land aan de westzijde en het bos- en heidegebied aan de oostzijde (naar een afbeelding van E. van den Berg)

Het wildwaltracé

Bovenstaande kaarten tonen het tracé van de wildwal. Door de groeiende druk op het landschap door invloeden van de mens, met name vanaf de tweede helft van de 20e eeuw, zijn delen van de wildwal aangetast of verdwenen en de resterende delen zijn onderhevig aan erosie.

Op een aantal plaatsen is de wildwal echter nog wel goed bewaard gebleven en zichtbaar, zoals bijvoorbeeld bij Hoekelum, het Edese bos ter hoogte van de Kreelseweg, Kernhem, Landgoed Zonneoord, de Boslaan en nabij het middelpunt van Nederland in Lunteren.

Onderhoud

In het verleden waren grondeigenaren verantwoordelijk voor het onderhoud van de wildwal. Uit de buurtboeken blijkt dat dit niet altijd goed ging. Toezicht door de *buurtscheuter* (veldwachter) en zelfs boetes moesten het verval van de wildwal voorkomen, maar de staat van de wildwal varieerde sterk door de eeuwen heen. In tijden dat de wildstand door jacht of door een natuurlijke oorzaak lager was, was de noodzaak van de wildwal duidelijk minder en werd er minder aandacht aan besteed. Wanneer de wilddruk weer groeide, nam ook het onderhoud toe. Toch werden er wel eens illegale doorgangen gemaakt in de wal, om op een makkelijke manier aan de andere zijde te komen.

Behoud door kennis

Ook tegenwoordig lopen de resterende delen van de wildwal het risico beschadigd te worden. En een enkele maal gebeurt dat ook, vooral als gevolg van onbekendheid met het bestaan en de oorspronkelijke functie van de wildwal. In die situatie proberen verschillende partijen verandering te brengen door grondeigenaren, buurtbewoners en bezoekers te informeren over de wildwal en te enthousiasmeren voor het behoud van dit cultuurlandschappelijke object.

Onderhoudsdag op de wildwal (foto: G. Broere)

De volgende organisaties zetten zich in voor het behoud van de wildwal:

- Buurt Ede en Veldhuizen
- Jac. Gazenbeekstichting
- Stichting Buurtschap Doesburger Eng
- Gemeente Ede
- Stichting de Lunterse Keie
- Stichting Erfgoed Ede
- Stichting Het Luntersche Buurtbosch
- Vereniging Oud Bennekom
- Vereniging Oud Ede
- Vereniging Oud Lunteren
- Vereniging Vrienden van het Luntersche Buurtbosch

- www.buurt.ede-en-veldhuizen.nl
- www.de-veluwenaar.nl/jac-gazenbeekstichting
- www.doesburgerbuurt.nl
- www.ede.nl/in-de-gemeente-ed/archeologie
- www.keie.nl
- facebook.com/Stichting-Ergoed-Ede-380376648988630
- www.buurtbosch.nl
- www.oudbennekom.nl
- www.oudede.nl
- www.museumlunteren.nl/vereniging-oud-lunteren
- www.buurtbosch.nl/vrienden

Bronnen

- Buurtboeken Bennekom, Ede en Veldhuizen, Doesburg en Lunteren
- Henk Baas, Bert Groenewoud e.a. (red.), 2012: *Tot hier en niet verder. historische wallen in het Nederlandse landschap. De stand van kennis*, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.
- Erik van den Berg, 2013: *De wildwal langs de Zuidwest-Veluwe. Een eerste historisch-geografische verkenning van het ontstaan, de ontwikkeling en het verval*. Scriptie aan de Rijksuniversiteit Groningen.